

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.7.3.7>

SPECYFIKA REGULACJI ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA MNOGOŚĆ UMYŚLNYCH ZABÓJSTW W OKOLICZNOŚCIACH OBCIĄŻAJĄCYCH W PRAWIE KARNYM REPUBLIKI AZERBEJDŻANU

Mykola Vasylenko

student Instytutu Naukowo-Badawczego Prawa Publicznego (Kijów, Ukraina)

ORCID: 0000-0003-2689-4190

e-mail: MVasylenko77@ukr.net

Adnotacja. W artykule omówiono przepisy Ustawy o odpowiedzialności karnej Republiki Azerbejdżanu, które przewidują odpowiedzialność karną za wielość umyślnych zabójstw w okolicznościach obciążających. Ustalono, że zgodnie z ust. 3 art. 16 Kodeksu Karnego Republiki Azerbejdżanu, przestępstwo nie uznaje się za popełnione ponownie, jeżeli osoba, która za wcześniej popełnione przestępstwo została skazana (kursywa nasza – notatka), zwolniona z odpowiedzialności karnej lub której kara za wcześniej popełnione przestępstwo została umorzona lub zniesiona, która ponownie popełniła przestępstwo wyczerpujące znamiona z tego samego artykułu Kodeksu Karnego lub różnych artykułów w przypadkach wyraźnie określonych w Części Szczególnej Ustawy o odpowiedzialności karnej. W związku z tym, w przeciwieństwie do przepisów Kodeksu Karnego Ukrainy, w Ustawie o odpowiedzialności karnej Republiki Azerbejdżanu obecność u podmiotu karalności za wcześniej popełnione przestępstwo jest okolicznością wykluczającą powtarzalność przestępstw. Zaproponowano wykorzystać doświadczenie Republiki Azerbejdżanu i przewidzieć w art. 34 Kodeksu Karnego Ukrainy taką okoliczność, która wyklucza recydywę wykroczeń karnych, jako karalność za przestępstwa popełnione przez osobę w wieku poniżej 18 lat.

Słowa kluczowe: przestępstwo, zbieg przestępstw, powtarzalność, recydywa, kara, wielość przestępstw, umyślne zabójstwo.

FEATURES OF REGULATING RESPONSIBILITY FOR THE MULTIPLICITY OF INTENTIONAL MURDERS IN BURDENSOME CIRCUMSTANCES IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF THE AZERBAIJAN REPUBLIC

Mykola Vasylenko

Applicant

Research Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-2689-4190

e-mail: MVasylenko77@ukr.net

Abstract. The article deals with the provisions of the Law on the Criminal Responsibility of the Republic of Azerbaijan, which provide for criminal liability for the multiplicity of intentional murders in aggravating circumstances. It has been established that according to Part 3 of Art. 16 KK of the Republic of Azerbaijan, the offense is not recognized as a repeatedly, if a person who has been convicted previously committed (ruled by our prime The same Article of the Criminal Code or various articles in the case of a special part of the law on criminal liability. Consequently, unlike the provisions of the Criminal Code of Ukraine, in the Law on the Criminal Responsibility of the Republic of Azerbaijan Availability in a subject of conviction in a previously committed crime is a circumstance that excludes the repetition of crimes. It is proposed to take advantage of the experience of the Republic of Azerbaijan and anticipated in Art. 34 of the Criminal Code of Ukraine is such a fact that it excludes recurrence of criminal offenses as a criminal offense proceedings committed by a person under the age of 18.

Key words: crime, set of crimes, repetition, relapse, punishment, the plurality of crimes, deliberate murder.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА МНОЖИННІСТЬ УМИСНИХ ВБИВСТВ ЗА ОБТЯЖУЮЧИХ ОБСТАВИН У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Микола Василенко

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-2689-4190

e-mail: MVasylenko77@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто положення закону про кримінальну відповідальність Азербайджанської Республіки, що передбачають кримінальну відповідальність за множинність умисних вбивств за обтяжуючих обставин. Встановлено, що, відповідно до ч. 3 ст. 16 КК Азербайджанської Республіки, злочин не визнається вчиненим

повторно, якщо особа, яка за раніше вчинений злочин була засуджена, звільнена від кримінальної відповідальності або судимість якої за раніше вчинений злочин було погашено чи знято, повторно вчинила злочин, передбачений тією самою статтею КК або різними статтями у випадках, прямо зазначених у Особливій частині закону про кримінальну відповідальність. Отже, на відміну від положень КК України, в законі про кримінальну відповідальність Азербайджанської Республіки наявність у суб'єкта судимості за раніше вчинений злочин є обставиною, яка виключає повторність злочинів. Запропоновано скористатись досвідом Азербайджанської Республіки та передбачити у ст. 34 КК України таку обставину, що виключає рецидив кримінальних правопорушень, як судимість за кримінальні правопорушення, вчинені особою у віці до 18 років.

Ключові слова: злочин, сукупність злочинів, повторність, рецидив, покарання, множинність злочинів, умисне вбивство.

Вступ. Перш ніж проаналізувати повторність, рецидив та сукупність умисних вбивств за обтяжуючих обставин за вітчизняним законодавством, важливо розглянути особливості регламентації відповідальності за множинність умисних вбивств за обтяжуючих обставин у кримінальному законодавстві окремих зарубіжних країн.

Основна частина. Дослідженням зарубіжного досвіду встановлення кримінальної відповідальності за те чи інше суспільно небезпечне діяння займалися різні вітчизняні вчені, серед яких особливий внесок здійснили Ю.В. Александров, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, С.В. Бабанін, А.А. Вознюк, О.А. Гритенко, В.К. Грищук, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов, І.М. Копотун, М.Й. Коржанський, О.М. Литвинов, В.К. Матвійчук, І.І. Митрофанов, М.І. Мельник, В.Ф. Примаченко, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, В.В. Шаблістий, Н.М. Ярмиш, О.Н. Ярмиш. Незважаючи на це, питанню особливостей регламентації відповідальності за множинність умисних вбивств за обтяжуючих обставин у кримінальному законодавстві зарубіжних країн майже не приділялась увага з боку науковців.

Перш ніж розпочати розгляд питання особливостей регламентації відповідальності за множинність умисних вбивств за обтяжуючих обставин у кримінальному законодавстві Азербайджанської Республіки, вважаємо доречним процитувати слова відомого американського фінансиста, громадського діяча та мецената Воррена Баффета: «Добре вчитися на своїх помилках. Краще вчитися на чужих помилках» (Warren Buffett quotes).

Повністю погоджуємося з викладеною думкою. Дійсно, аналіз власних помилок та врахування досвіду дають змогу будь-якому суб'єкту правовідносин постійно еволюціонувати. Водночас використання чужого досвіду дає змогу не тільки досягти схожих результатів, але й уникнути можливих помилок у ході цього розвитку. Отже, подібний підхід дає можливість досягти позитивних результатів значно швидше та з використанням менших зусиль.

Таким чином, аналіз зарубіжного досвіду регламентації відповідальності за множинність умисних вбивств за обтяжуючих обставин у кримінальному законодавстві окремих зарубіжних країн теоретично може дати змогу якісно модернізувати вітчизняне законодавство у цій сфері та виявити ймовірні помилки, які доречно враховувати під час внесення відповідних змін до КК України.

Вважаємо, що у цьому контексті актуальним є аналіз особливостей регламентації відповідальності за множинність умисних вбивств за обтяжуючих обставин у кримінальному законодавстві Азербайджанської Республіки. З розпадом СРСР ця держава та Україна зіштовхнулися зі схожими проблемами розвитку кримінального законодавства, отже, цікаво розглянути її досвід регламентації відповідальності за множинність умисних вбивств за обтяжуючих обставин.

Отже, проаналізуємо окремі положення КК Азербайджанської Республіки. Форми множинності злочинів згадуються законодавцем цієї держави у змісті розділу II Загальної частини КК. Як і в КК України, у законі про кримінальну відповідальність Азербайджанської Республіки виокремлюється три найбільш поширені форми множинності, такі як повторність, сукупність та рецидив (Ландина, 2011: 113).

Відповідно до ст. 16 названого законодавчого акта, повторністю злочинів визначається вчинення суб'єктом двох або більше злочинів, передбачених однією статтею КК Азербайджанської Республіки. При цьому вчинення двох або більше злочинів, передбачених різними статтями закону про кримінальну відповідальність Азербайджанської Республіки, також може визнаватися повторністю у випадках, передбачених відповідними нормами цього законодавчого акта (Уголовный кодекс Азербайджанской Республики, 1999).

Таким чином, як і у ст. 32 КК України (Кримінальний кодекс України, 2001), у названій нормі закону про кримінальну відповідальність Азербайджанської Республіки повторністю визнається вчинення як мінімум двох суспільно небезпечних діянь, передбачених або однією й тією самою частиною статті (статтею) Особливої частини КК, або різними частинами Особливої частини у випадках, передбачених відповідними нормами Особливої частини КК. Крім того, обов'язковою ознакою повторності є неодночасність вчинення злочинів (кримінальних правопорушень), які її утворюють (Дудоров, Хавронюк, 2014: 245).

Водночас між ст. ст. 16 КК Азербайджанської Республіки та 32 КК України існує суттєва відмінність. Так, відповідно до ч. 3 ст. 16 КК Азербайджанської Республіки, злочин не визнається вчиненим повторно, якщо особа, яка за раніше вчинений злочин була засуджена (курсив наш – М. О.), звільнена від кримінальної відповідальності або судимість якої за раніше вчинений злочин було погашено або знято, повторно вчинила злочин, передбачений тією самою статтею КК або різними статтями у випадках, прямо зазначених у Особливій частині закону про кримінальну відповідальність (Уголовный кодекс Азербайджанской Республики, 1999).

Нагадаємо, що, відповідно до ч. 4 КК України (Кримінальний кодекс України, 2001), повторність відсутня у таких випадках: за раніше вчинене кримінальне правопорушення особу було звільнено від кримінальної відповідальності; судимість за ці кримінальні правопорушення було погашено або знято; особа відбула покарання за вчинення кримінального проступку.

Отже, на відміну від ст. 16 КК Азербайджанської Республіки, обставина, чи була засуджена особа за один або кілька тотожних (однорідних) злочинів, не впливає на здатність останніх бути елементами повторності [5, с. 245]. Відповідно до чинного законодавства України, повторність відсутня лише в разі відбуття покарання за вчинення кримінального проступку.

Вважається, що запропонований у КК Азербайджанської Республіки підхід є доволі цікавим, адже він дає змогу чітко розмежувати такі форми множинності кримінальних правопорушень (злочинів), як повторність та рецидив. Можливо, у цьому разі доречно скористатись досвідом КК названої держави та замінити більш вузьку підставу відсутності повторності у вигляді відбуття покарання за вчинення кримінального проступку на таку підставу, як наявність у особи за раніше вчинене кримінальне правопорушення судимості.

Зауважимо, що в такому разі ситуація, за якої особа, яка мала судимість за вчинення необережного кримінального правопорушення, вчинить новий однорідний злочин або кримінальний проступок, не буде віднесена ні до рецидиву кримінального правопорушення, ні до повторності.

На нашу думку, з огляду на стійкий антисоціальний устрій суб'єкта кримінального правопорушення подібні випадки все ж таки мають визнаватись обставинами, що обтяжують вину особи, яка вчинила злочин або кримінальний проступок. Через це припускаємо, що такий випадок має охоплюватись ст. 34 КК України «Рецидив кримінальних правопорушень».

Ще одна відмінність ст. 16 КК Азербайджанської Республіки та ст. 32 КК України полягає в тому, що у вітчизняному законі про кримінальну відповідальність наявне положення про відсутність повторності кримінальних правопорушень у разі продовжуваного кримінального правопорушення, яке складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним кримінально протиправним наміром (Уголовный кодекс Азербайджанской Республики, 1999).

На нашу думку, таке уточнення з боку законодавця є цілком доречним та дає змогу судам уникнути можливих помилок під час установлення факту повторності злочинів або кримінальних проступків.

Згідно зі ст. 17 «Сукупність злочинів» КК Азербайджанської Республіки, сукупністю злочинів є вчинення винним двох або більше злочинів, передбачених різними статтями названого нормативно-правового акта, за які суб'єкта кримінального правопорушення не було засуджено або звільнено від кримінальної відповідальності, а також якщо не сплили строки давності притягнення до кримінальної відповідальності за будь-яким із цих суспільно небезпечних діянь. У разі сукупності злочинів особа несе кримінальну відповідальність за кожний вчинений злочин за відповідною статтею КК (Уголовный кодекс Азербайджанской Республики, 1999).

Запропонована норма має низку схожих рис зі ст. 33 КК України. Основна відмінність між цими статтями полягає в тому, що у вітчизняному законі про кримінальну відповідальність уточнюється, що сукупністю також є вчинення особою двох або більше діянь, передбачених різними частинами однієї статті Особливої частини КК, за жодне з яких її не було засуджено.

На нашу думку, відповідна вказівка є доволі слушною та необхідною, адже дає змогу судам уникнути неправильного тлумачення змісту такої форми множинності кримінальних правопорушень, як сукупність.

Цікавим виглядає зміст ст. 18 КК Азербайджанської Республіки, в якій розкривається не тільки зміст поняття рецидиву (вчинення злочину особою, яка має судимість за вчинений раніше умисний злочин), але й його види.

Так, законодавцем Азербайджанської Республіки визначаються такі види рецидиву:

- 1) звичайний (вчинення умисного злочину особою, яка має судимість за раніше вчинений умисний злочин);
- 2) небезпечний:

– у разі вчинення особою умисного злочину, за яке вона засуджується до позбавлення волі, якщо раніше ця особа два рази була засуджена до позбавлення волі за умисне вбивство;

– у разі вчинення особою умисного тяжкого злочину, якщо раніше вона була засуджена за умисний тяжкий злочин;

- 3) Особливо небезпечний:

– у разі вчинення особою умисного злочину, за який вона засуджується до позбавлення волі, якщо раніше ця особа не менше трьох разів незалежно від послідовності була засуджена до позбавлення волі за умисне вчинення менш тяжкого або тяжкого злочину;

– у разі вчинення особою умисного тяжкого злочину, якщо раніше вона була засуджена до позбавлення волі двічі за вчинення тяжкого злочину або одного разу за вчинення умисного особливо тяжкого злочину;

– у разі вчинення особою умисного особливо тяжкого злочину, якщо раніше вона була засуджена до позбавлення волі за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (Уголовный кодекс Азербайджанской Республики, 1999).

Така диференціація рецидиву (Примаченко, 2016: 70) має на меті передбачити для засуджених рецидивістів різні місця та умови відбування покарання залежно від ступеня суспільної небезпеки цих суб'єктів злочинів. Крім того, під час призначення покарання рецидивісту суд має керуватись спеціальною формулою, яка залежить від виду рецидиву (строк покарання у разі рецидиву не може бути нижче половини максимального строку найбільш суворої межі виду покарання, передбаченого за вчинений злочин, у разі небезпечного

рецидиву – не менше двох третин, а у разі особливо небезпечного рецидиву – не менше трьох чвертей максимального строку найбільш суворого виду покарання, передбаченого за вчинений злочин у відповідній нормі Особливої частини КК Азербайджанської Республіки). Крім того, ця норма не поширюється на випадки, коли рецидив передбачений у нормі Особливої частини КК як обов'язкова ознака кваліфікованого складу злочину.

Вважаємо, що запропонована модель розуміння рецидиву та поділ його на певні види є доволі цікавою ідеєю, яку, можливо, доречно спроектувати в КК України. Водночас вважаємо, що така пропозиція потребує додаткових досліджень.

У ч. 4 ст. 18 КК Азербайджанської Республіки задекларовано, що під час визначення рецидиву не враховується таке:

- 1) злочини, які не несуть велику суспільну небезпеку;
- 2) злочини, вчинені неповнолітніми;
- 3) судимість, яка була знята або погашена у порядку, передбаченому ст. 83 цього законодавчого акта;
- 4) судимість за злочини, за які особі призначено покарання, не пов'язане з позбавленням волі (Уголовный кодекс Азербайджанской Республики, 1999).

На нашу думку, деякі з таких виключень є доволі дискусійними. Наприклад, випадки, названі у п. п. 1 та 4, свідчать про те, що ці суспільно небезпечні діяння не є найбільш небезпечними, отже, можливо, розглядати їх як рецидив недоречно. З іншого боку, в будь-якому разі факт того, що особа вчиняє новий умисний злочин, маючи судимість за суспільно небезпечне діяння, за яке їй було призначено покарання, не пов'язане з позбавленням волі (або злочини не мають великої суспільної небезпеки), свідчить про стійку антисоціальну поведінку суб'єкта злочинів, отже, держава має вжити більш жорстких заходів впливу до таких суб'єктів задля недопущення вчинення нових суспільно небезпечних діянь та виправлення засудженого.

Вважаємо, що останній аргумент є більш вагомим, отже, перенесення цих положень до змісту КК України є недоцільним. Окремо зазначимо, що цей умовивід не поширюється на п. 2 (злочини, вчинені неповнолітніми). Звісно, відповідно до чинного законодавства, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістьнадцять років, а у випадках, передбачених ч. 2 ст. 22 КК України, – особи, які вчинили злочин або кримінальне правопорушення у віці від 14 до 16 років (Кримінальний кодекс України, 2001), проте вважаємо, що неповнолітній суб'єкт кримінального правопорушення має ще не повністю сформовану психіку та світогляд (що частково підтверджується положеннями п. 3 ст. 66 та розділу XV Загальної частини КК України), через що встановлення в його діях рецидиву (який враховується у випадках, зазначених у ст. 35 КК України) може сприяти не виправленню особи, а, навпаки, її дериважації від шляху подальшої ресоціалізації.

Враховуючи це, пропонуємо включити подібне положення до змісту чинної редакції ст. 34 КК України «Рецидив кримінальних правопорушень».

Варто зауважити, що, відповідно до ч. 5 ст. 18 Закону про кримінальну відповідальність Азербайджанської Республіки, рецидив злочинів тягне за собою більш суворе покарання на підставі закону та у межах, передбачених ним, що, на нашу думку, є цілком слушним та справедливим рішенням.

Розглянемо положення Особливої частини КК Азербайджанської Республіки. У ч. 1 ст. 120 розділу VIII «Злочини проти особи» глави 18 «Злочини проти життя та здоров'я» зазначається, що умисним вбивством є умисне позбавлення життя іншої людини. За цей злочин передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 9 до 14 років (Уголовный кодекс Азербайджанской Республики, 1999).

На нашу думку, запропонована норма містить суттєвий недолік, адже під таке визначення умисного вбивства підпадають випадки легального вбивства іншої людини (наприклад, внаслідок необхідної оборони). Через це вважаємо вдалим використання у ч. 1 ст. 115 КК України словосполучення «протиправне заподіяння смерті».

У ч. 2 ст. 120 міститься низка обтяжуючих обставин, за які передбачено більш жорстке покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 14 до 20 років або довічне позбавлення волі. Зокрема, до цих обставин належать такі:

- 1) вчинення умисного вбивства групою осіб, групою осіб за попереднім зговором, організованою групою або злочинним угрупованням (злочинною організацією);
- 2) вчинення діяння з хуліганських мотивів;
- 3) вбивство потерпілого або його близьких у зв'язку з виконанням цією особою службової діяльності або виконанням громадського обов'язку;
- 4) наявність у діях винного особливої жорстокості або вчинення умисного вбивства загальнонебезпечним способом;
- 5) наявність у діях винного корисливих мотивів або вбивство, вчинене на замовлення чи задля використання органів або тканин потерпілого;
- 6) умисне вбивство задля того, щоби приховати інший злочин або полегшити його вчинення, а також вбивство, поєднане зі звалтуванням або іншими насильницькими діями сексуального характеру;
- 7) вбивство двох або більше осіб;
- 8) вбивство жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності;
- 9) вбивство особи, яка завідомо для винного перебувала у безпорадному стані, а також вбивство, поєднане з викраденням людини або захопленням заручника;
- 10) вбивство, вчинене неодноразово;

11) вбивство, поєднане з розбоєм, вимаганням, тероризмом або бандитизмом;

12) наявність у винного мотивів національної, расової, релігійної ненависті або ворожнечі (Уголовный кодекс Азербайджанской Республики, 1999).

Отже, така форма множинності умисних вбивств за обтяжуючих обставин, як повторність та частково сукупність, прямо передбачена у названій нормі Особливої частини КК Азербайджанської Республіки, тому суди мають право засуджувати винних у вчиненні цих суспільно небезпечних діянь до покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 14 до 20 років або довічного позбавлення волі. У разі наявності форм множинності, що не охоплюються цією нормою, суд враховує обтяжуючі ознаки та засуджує винного за правилами, наведеними у Загальній частині КК (особі не може бути призначено мінімальне покарання, передбачене у санкції ст. 120 Закону про кримінальну відповідальність Азербайджанської Республіки).

Варто додати, що, відповідно до примітки до ст. 120, неодноразовим визнається повторне вчинення злочину, передбаченого ст. 120 Закону про кримінальну відповідальність, особою, яка раніше вчинила один або декілька злочинів, передбачених статтями цього КК, що передбачають відповідальність за умисне вбивство (Уголовный кодекс Азербайджанской Республики, 1999).

Зауважимо, що, окрім ст. 120 КК Азербайджанської Республіки, кримінальна відповідальність за умисне вбивство передбачена у ст. ст. 121 «Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини», 122 «Умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання, яке виникло раптово», 123 «Умисне вбивство, вчинене під час перевищення меж необхідної оборони або під час перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила злочин».

Висновки. Отже, у КК Азербайджанської Республіки виділено три основні форми множинності злочинів, такі як повторність, сукупність та рецидив, які мають значення під час призначення покарання, звільнення від кримінальної відповідальності, визначення місць та умов відбування покарання тощо. Множинність умисних вбивств приводить до призначення винному більш жорсткого покарання (максимально жорстке покарання – довічне позбавлення волі).

Цікавим виглядає досвід Азербайджанської Республіки щодо визначення такої обставини, яка виключає повторність злочинів, як наявність у суб'єкта судимості за раніше вчинений злочин. Крім того, заслуговує на увагу така обставина, що виключає рецидив злочинів, як судимість за злочини, вчинені особою у віці до 18 років.

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо аналіз змісту законів про кримінальну відповідальність інших зарубіжних держав (щодо встановлення кримінальної відповідальності за множинність умисних вбивств за обтяжуючих обставин), зокрема КК країн Балтії, Республіки Польща та Словацької Республіки.

Список використаних джерел:

1. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навчальний посібник. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III.
3. Ландина А.В. Кримінальна відповідальність: форми реалізації. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дидоренка*. 2011. № 4. С. 112–117.
4. Примаченко В.Ф. Диференціація та індивідуалізація кримінальної відповідальності: співвідношення понять. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2 (13). С. 68–77.
5. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. 1999. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30420353#pos=0;0.
6. Warren Buffett quotes. *Quotefancy* : site. URL: <https://quotefancy.com/quote/931451/Warren-Buffett-It-s-good-to-learn-from-your-mistakes-It-s-better-to-learn-from-other>.

References:

1. Dudorov O.O., Khavroniuk M.I. (2014). Kryminalne pravo [Criminal Law]: Navchalnyi posibnyk. Kyiv : Vaite. 944 p. [in Ukrainian].
2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001. № 2341-III. [in Ukrainian].
3. Landyna A.V. (2011). Kryminalna vidpovidalnist: formy realizatsii [Criminal liability: forms of implementation]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Dydorenka*. № 4. pp. 112–117 [in Ukrainian].
4. Prymachenko V.F. (2016). Dyferentsiatsiia ta indyvidualizatsiia kryminalnoi vidpovidalnosti: spivvidnoshennia poniat [Differentiation and individualization of criminal responsibility: the relationship of concepts]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*. № 2 (13). pp. 68–77 [in Ukrainian].
5. Ugolovnyi kodeks Azerbaidzhanskoï Respubliki [Criminal Code of the Republic of Azerbaijan]. 1999. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30420353#pos=0;0 [in Russian].
6. Warren Buffett quotes. *Quotefancy*: site. URL: <https://quotefancy.com/quote/931451/Warren-Buffett-It-s-good-to-learn-from-your-mistakes-It-s-better-to-learn-from-other> [in English].